

TALLINNA MAURICIUS OP

Siiri REBANE

Tartu Ülikool, usuteaduskond, Ülikooli 18, 50090 Tartu, Eesti;
birgitta@hanza.net, siirimbr@ut.ee

Üks esimesi kuigivõrd tuntud tallinlasi võis olla 13. sajandi dominiiklane **Mauricius**. Vähemalt on ta nimepidi mainitud mitmes kaasaegses allikas, millest mõni on ka meie päevini säilinud. Temaga seotud paik Tallinnas on muidugi dominiiklaste klooster. Kuid väga tõenäoliselt ei olnud tema ajal veel alustatudki nende ehitiste rajamist, mis praegu moodustavad muuseumkloostri kompleksi. Sinna kolis klooster arvatavasti millalgi ajavahemikul 1262–1264; säilinud ehitiste täpne dateerimine on tõenäoliselt võimatu, kuid peaaegu kindlasti ei pärine need 13. sajandist, vaid hilisematest aegadest.¹ Tema spirituaalne seos kloostriiga on kahtlemata olemas, kuigi täpselt need kivid mida tänapäevane turist näeb, teda ei mäleta.

Esimesed andmed **Mauriciuse** kohta pärinevad ajast, mil ta õppis Kölnis. Tallinna dominiiklaste klooster kuulus *Dacia* (Skandinaavia) orduprovintsi. *Dacial* endal ei olnud *studium generale*'t (õppekeskust), ilmselt said sealsed andekamad vennad 13. sajandil kõrgemat haridust tavaliselt Kölni *studium*'is. Andmed on säilinud tänu tema kaasvennale **Gotlandi Petrusele** (Petrus de Dacia; Petrus Gothensis), põhjuseks on mõlema tutvus õndsakskiidetud naismüstiku **Stommelni Christinaga** (Christina Stumbelensis), kelle eluloo Petrus kirja pani. Mainitud on peamiselt

¹ **Randla, A.** Dominiiklased Vana-Liivimaal: linnastumisest ja arhitektuurist. – Kunstiteaduslikke uurimusi, nr 9, Tallinn, 1998, 9; **Randla, A.** Tallinna dominiiklaste kloostri ehituslooline ülevaade. – Vana Tallinn, V (IX), Tallinn, 1995, 40–41.

Petruse, Mauriciuse jt dominikaanivendade külaskäike Stommelnisse. Mauriciuse liikumiste kohta võib järeldusi teha tema kirjavahetusest. Originaalid pole säilinud, ära kirjad leiduvad 1340.-test aastatest pärinevas *Codex Juliacensis*'es, mida hoitakse praegu Aachenis piiskopkonna arhiivis. Selle teise osa, pealkirjaga „Vita Christinae Stumbelensis“ on kriitiliselt publitseerinud Johannes Paulson.² Samast koodeksist pärineb kogumikus „Acta Sanctorum“ olev informatsioon, kuid see on edastatud lühemalt ja mõneti ebatäpsemalt.³ Kirjade tekst ise aastaarve ei sisalda, antud dateeringud pärinevad Jarl Galléni raamatust „La Province de Dacie de l'Ordre des Freres Precheurs“.⁴ Detsembris 1269 kirjutab oma kallile Pariisis õppivale vennale Gotlandi Petrusele Kölnis õppiv vend Mauricius (*Karissimo suo fr. Petro Gothensi, Parisius student, fr. Mauricius Colonie studens...*).⁵ 16. veebruarist 1270 on kirjutamiskohta mainimata kiri samale mehele samal aadressil.⁶ Kindlasti on see endiselt Kölnist saadetud, sest juttu on ühisest tuttavast Christinast; Petrus sai selle kirja kätte jüripäeval. Millegipärast on Thomas Kaeppleri dominiiklastest kirjameeste registris Mauriciuse kohta märgitud, et ta õppis Kölnis 1268–1269 ja Pariisis 1269–1272.⁷ Sedasama kirjutab Walter Senner.⁸ Mõlemad on seejuures viidanud Gallénile, kuid nendest dateeringutest lähtudes ei saa Mauricius kuidagi juba 1269. aastal Pariisis õppimas olla. Galléni raamatu isikuregistris seisab hoopis, et Mauricius oli 1268. aasta juulis Kölnis, saatis 1269. aasta kevadel

² **Petrus de Dacia OP.** Uita Christinae Stumbelensis. (Scriptores latini medii aevi suecani I, fasc. II.) Toim J. Paulson. Göteborg, 1896.

³ De B. Christina Stumbelensi. – Acta Sanctorum Iunii, t. IV. Toim G. Henschenius, D. Papebroch, F. Baert, C. Janning. Antwerpen, 1707, 270–454.

⁴ **Gallén, J.** La Province de Dacie, 241.

⁵ **Petrus de Dacia OP,** Uita Christinae, 81.

⁶ **Petrus de Dacia OP.** Uita Christinae, 100.

⁷ **Kaeppleri, T.** Scriptores Ordinis Praedicatorum Medii Aevi. III, I–S. Roma, 1980, 131.

⁸ **Senner, W.** Die Studienorganisation des Dominikanerordens im Mittelalter mit Berücksichtigung Estlands. – Estnische Kirchengeschichte im vorigen Jahrtausend. Toim R. Altnurme. Kiel, 2001, 42.

Petrust teekonnal Pariisi ja pöördus ise tagasi.⁹ Informatsiooni algallikas on Petrus, kes kirjutab, et ta jõudis koos vend Mauriciusega Pariisi reedel enne nelipühi ja et pärast pühi saatis ta Kölni tagasi pöörduva Mauriciusega Christinale kirja.¹⁰ Väga tõenäoliselt ei viibinud kuulus õpetlane **Albertus Magnus**, kelle õpilaseks Mauriciust on peetud, temaga ühel ajal Kölnis ega saanud seega isiklikult tema õpinguid juhendada, kuigi see arvamus on suhteliselt levinud.¹¹ Kahtlase väärtusega informatsiooni algallikaks on ilmselt *Acta Sanctorum*, kus Christina eluloo publikatsiooni sissejuhatuses mainitakse ka Albertus Magnust.¹²

1271. aastast on pärit pikk kiri Christinale, saatja on määratletud kui Pariisis õppiv vend Mauricius jutlustajate ordust (*fr. Mauricius studens Parisius ordinis Predicatorum*).¹³ Tekstist on lugeda, et ta jõudis Pariisi õndsas Mauriciuse päeval ehk 22. septembril (*in die beati mauricii*)¹⁴, kirjutamise aeg on õndsas Vituse ja Modestuse päev ehk 15. juuni (*in die beati viti et modesti*)¹⁵. 1272. aasta valentinipäeval, 14. veebruaril (*in nocte beati valentini*) kirjutab Christinale Pariisis õppiv Mauricius (*fr. Mauricius Parisius degens in studio*).¹⁶ Juhul kui nende kirjade dateeringud on usaldusväärsed, saab järeldada, et Kölnis õppis Mauricius vähemalt 1268. aasta sügisest 1270. aasta suveni, võibolla ka varem, kuid kindlasti mitte hiljem; Pariisis alates 1270. aasta sügisest vähemalt 1272. aasta suveni, võib-olla pisut kauemgi. Praeguseks teadaolev kronoloogia lubab oletada, et

⁹ Gallén, J. La Province de Dacie, 241.

¹⁰ Petrus de Dacia OP, Uita Christinae, 65.

¹¹ Selle kohta on ilmunas minu artikkel pealkirjaga „Kes ütles, et Tallinna Mauricius oli Albertus Magnuse õpilane?“ ajakirjas Acta Historica Tallinnensia, loodetavasti nr 7, 2003.

¹² Acta Sanctorum, 272.

¹³ Petrus de Dacia OP, Uita Christinae, 241; Acta Sanctorum, 412; tõlge eesti keelde: Sorokin, R. Sugemeid püha Katariina kloostri ajaloost. – Kiriku Elu, 1936, 2, 9.

¹⁴ Petrus de Dacia OP, Uita Christinae, 243.

¹⁵ Samas, 244.

¹⁶ Samas, 245–246.

Mauricius võis Pariisis Aquino Thomase õpilane olla – vähemalt viibisid nad seal (vastavalt õppimas ja õpetamas) ühelsamal ajal. Thomas oli sel perioodil Pariisi ülikoolis ühe dominiiklastele kuuluva teoloogia õppetooli lektor vähemalt alates 1269. aasta jaanuarist (Simon Tugwell oletab, et juba septembrist 1268) ja lahkus sealt juunis 1272.¹⁷ Kui Mauricius vähegi loengutel ja dispuutidel käis, pidid nad paratamatult kohtuma.

Viimane Mauriciuse kiri, mis kuulub Christina eluloo juurde, on saadetud juba Tallinnast, saatja ametiks on märgitud Tallinna dominiiklaste kloostri lektor. See on kirjutatud millalgi ajavahemikus 1273–1277.¹⁸

1282. aastal käis Mauricius Taani provintsi esindaja (*diffinitor*) kaaslasena Viinis dominiiklaste ordu generaalkapiitlil. Sel ajal oli ta juba prior, nagu mainitakse 1281. aasta Skänninge provintsiaalkapiitli materjalide põhjal, kus kloostri, pole öeldud, kuid ilmselgelt mitte kuskil mujal kui Tallinnas.¹⁹ Tagasiteel tuli ta läbi Stommelnist, kust võttis endaga kaasa Christina venna Sigwinuse. Nad reisisid koos Visbysse, kus 9. augustil 1282. aastal algas *Dacia* provintsiaalkapiitel.

1284. aastal on ta Tartu piiskopi Friedrichi testamenditajaks. Andmed pärinevad piiskopi kirjust Lüübeki raele, sõnastusest on hea tahtmise korral võimalik välja lugeda, et Mauricius oli siis lektor, mitte prior.²⁰

Ja see ongi kogu usaldatav andmestik, millele Mauriciuse eluloo üle spekulatsioonidel toetuda. Tallinna Gustav Adolphi gümnaasiumi raamatukogus kunagi säilitatud käsikirjad on nii põhjalikult kadunud, et on

¹⁷ **Knowles, D.** The Evolution of Medieval Thought. 2nd ed. London, New York, 1995, 235; **Tugwell, S.** Aquinas: Introduction. – Rmt: Albert & Thomas. Selected Writings. Toim S. Tugwell. New York, 1988, 225–226, 232.

¹⁸ **Petrus de Dacia OP**, Uita Christinae, 254; **Kaeppli, T** (†), **Panella, E.** Scriptorum Ordinis Praedicatorum Medii Aevi. IV, T-Z, praemissis addendis et corrigendis ad volumina I-III. Roma, 1993, 199.

¹⁹ **Gallén, J.** La Province de Dacie, 235; 261.

²⁰ Liv-. Esth- und Curländisches Urkundenbuch. I 1093–1300, nr 494, col. 607

muutunud peaaegu legendaarseks. Ei ole võimalik ei tõestada ega ümber lükata väidet, et seal oli ka Mauriciuse enda kirjutatud töid. Thomas Kaeppleri viitab kahele allikale, mis kahjuks on seni kättesaamatuks jäänud, mainides, et kui Mauricius Pariisist naasis, tõi ta kaasa koodeksi, mis sisaldas malemängu moraalse tähenduse seletust ja mida hiljem hoiti Tallinna Gümnaasiumi raamatukogus.²¹ – Siin pole kindlasti juttu Mauriciuse omaloomingust.

²¹ **Kaeppleri, T.** *Scriptores Ordinis Praedicatorum III*, 131: „(cum Mauritius de studio Parisiensi rediret, portavit ad conv. Revaliensem codicem continentam expositionem moralem ludi scaccorum, postmodum in bibliotheca Gymnasii Revaliensi servatum).“ Tema allikad: J. Quetif et J. Echard, *O.P. Scriptores Ordinis Praedicatorum I*, Paris 1719, 410; H. J. R. Murray, *A History of Chess*, Oxford 1913, 533-5.